

Čas, č. 65, 11. júla 1945.

Dokument č. 14

Obežník Demokratickej strany č. 1 z 13. júla 1945 z okresu Bánovce n/B.

O b e ž n í k č.1/1945/pol.

Všetkým miestnym organizáciám Demokratickej strany v okrese Bánovce n/Bebravou.

Okresnému sekretariátu DS došli správy, podľa ktorých miestne organizácie DS sa chovajú pasívne k výzvam Národných výborov, aby podali návrhy na obsadenie miest prísediacich v miestnych ľudových súdoch. Okresný sekretariát veľmi dôrazne upozorňuje, že takýto postoj by bol naprosto nesprávny a bol by priam v rozpore so stanoviskom, ktoré vedenie strany zaujalo vo veci potrestania zradcov a kolaborantov. DS je veľmi rozhodne za prísne, no spravodlivé potrestanie všetkých previnilcov, ktorí sa dopustili trestných činov uvedených v nariadení SNR o ľudových súdoch. Zárukou spravodlivosti a nestrannosti ľudových súdov, ktoré zástupcovia DS hájili pri prejednávaní osnovy tohoto nariadenia, bude práve účasť oboch politických strán. Je preto zvrchovaným záujmom i národným i straníckym, aby členovia DS sa svojou účasťou na ľudovom súdnictve pričínili o mravnú a politickú očistu slovenského národa a aby boli strážcami a spolutvoriteľmi tej ľudovej vôle, ktorá volá na zodpovednosť nehodných príslušníkov národa a jeho zločinných nepriateľov.

Vyzývame preto všetky miestne organizácie DS aby obežník tento prísne zachovávali a dozerali na jeho zachovanie. Pri obsadení funkcie prísediacich má byť zachovaná zásada rovnakého zastúpenia DS a KSS. Určení členovia sú povinní funkciu ľudového súdu /prísediaceho/ bezpodmienečne prijať túto funkciu určite ľudí naprosto bezúhonných, pokiaľ možno účastníkov v ilegálnej práci či na národnom povstaní, alebo ich pozostalých. Nemusia to byť exponovaní činitelia strany zaujatí inými povinnosťami, nakoľko funkcia ľudového súdu bude vyžadovať značne mnoho času v prvých týždňoch.

Bánovce n/Bebravou, 13. júla 1945.

Tajomník OODS:

Július SUCHÝ.v. r.

Predseda OODS:

Bedrich KREJČÍ v. r.

Slovenský národný archív Bratislava, f. Demokratická strana II., kart. I, mikrofilm. 306.

Dokument č. 15

Záznam zo zasadania Predsedníctva Komunistickej strany Slovenska z 13. júla 1945 o vzťahu ku katolíckej cirkvi

Záznam

o zasadnutí rozšíreného Predsedníctva Komunistickej strany Slovenska, konaného dňa 13. VII. 45 v Bratislave v miestnostiach Predsedníctva SNR.

Prítomní: s.(údrhovia) Šmidke, Novomeský, Bašťovanský, Husák, Friš, Púll, Bacílek, Čech, Lietavec, Benada a Zupka.

Na programe je otázka nášho stanoviska ku katolíckej cirkvi k jeho kléru so zreteľom na posledné udalosti.

Predseda s.(úduh) Šmidke ako prvému udeľuje slovo súdruhovi Novomeskému. S.(úduh) Novomeský poukazuje na blahovoľné stanovisko našej strany ku katolíckej cirkvi, ktoré sme zaujali napriek tomu, že veľká časť katolíckeho kléru sa za minulého režimu politicky ťažko kompromitovala. No cirkevné kruhy si túto blahovôľu vysvetľujú ako slabosť a chovajú sa nepriateľsky voči SNR, k našej strane a k celému nášmu novému životu. Sú nepolepšiteľne zrastení s minulosťou. Tieto kruhy mi nikdy nezískame. Prvý pokus o politickú demonštráciu mal byť prevedený v súvislosti so Všeslovenským dňom na Devíne. Potom sa chcela politicky využiť otázka zoštatnenia internátov (Svoradov). A napokon previedli premyslenú, politickú a široko organizovanú akciu, ku ktorej podnetom bolo zoštatnenie školstva.

S.(úduh) Husák zdôrazňuje, že po prvej svetovej vojne vedenie kléru na Slovensku bolo protinárodné, maďarónske. Za Tisovho režimu zaujímal tento klérus postavenie takrečeno diktátorské. Fašistický režim zrastený bol s kat. cirkvou. Z našej strany zaujímali sme ku kat. cirkvi stanovisko blahovoľné. Kat. klérus si vec vykladal tak, že ak sme lojálni k náboženstvu, platí to aj na jeho hlásateľov, i keď títo prekračujú náboženský rámec. Začalo šarapatenie: najprv individuálne potom organizované. Podávali sa petície za zaistených biskupov – kolaborantov. Zarážal pri tom ich neskromný tón i obsah. Potom okolo Devína organizovaný bol pokus o demonštrácie. 8. júla čítalo sa v kostoloch memorandum arcibiskupa Kmeťku proti poštatneniu cirkevných škôl. V súvislosti s tým prebiehala široko rozvetvená – podpisová akcia. Bola preto prevedená prehliadka u arcibiskupa Kmeťku, u niektorých biskupov a farárov zaistený bol veľmi závažný materiál, ktorý jasne dokazuje, že reakčné kat. kruhy nielen sa nerozišli s minulosťou, ale že sa cieľavedome chcú dostať k pol. moci.

Z toho plynie záver: nemeniť síce naše stanovisko, pokiaľ ide o otázky náboženskej slobody, ale zaujať pevné stanovisko ku kat. kléru, menovite vysokému. Použiť túto príležitosť k vystúpeniu proti nemu.. Nato s.(úduh) Husák navrhol niekoľko opatrení, ktoré sú zhrnuté na konci tohoto zoznamu v uzneseniach.

S.(úduh) Púll priklinováva, že akciu kat.(olického) kléru kryje DS.

S.(úduh) Bašťovanský súhlasí so zákrokmi a opatreniami, navrhnutými s.(úduhom) Husákom. Žiada predovšetkým zaistenie a potrestanie kňazov, ktorí sa v minulosti pol.(iticky) ťažko kompromitovali a ďalej rozparcelovanie cirkevných veľkostatkov. Do kampane proti kat. kléru treba v plnej miere zapojiť aj DS a NF, aby to nebola iná akcia KSS.

S.(úduh) Benada vyslovuje obavu, že na jeden raz akciu nezvládneme. Nakoľko na dedinách a mestách oporou klerikalizmu sú tzv. kat.(olické) kruhy, žiada ich rozpustenie.

S.(úduh) Bacílek uvádza konkrétne prípady výčinov kňazov a navrhuje vydať brožúru Cígera o zneužívaní náboženstva.

S.(úduh) Čech doporučuje, aby sme boli vo svojom postupe voči kat. kléru opatrní.

S.(úduh) Friš vyhlasuje, že reakčný katolicizmus posmelený bol politikou DS. Príchod nového vedenia DS toto nebezpečenstvo ešte zväčšilo. Ide o pokus obnoviť HSLŠ. Treba na prerokovanie tejto veci zvolať NF. Pri našej kampani budeme sa opierať o skupinu pokrokových katolíkov. Treba urgovať druhú časť pozemkovej reformy. Zainteresovať na veci zoštatnenie škôl a boja proti klerikálnej reakcii učiteľstva.

S.(úduh) Šmidke uvádza, že Devín mal byť začiatkom akcií katolíckej reakcie. Katolícke kňazstvo je zberňou reakčných síl. Ide o súčasť zoskupenia reakčných síl v medzinárodnom meradle. Chystá sa na protiútok. Prevádza sa organizovaná sabotáž našej výstavby. Je zrejmé

snaha po vytvorení tretej pol.(itickéj) strany, ktorá by nemohla byť iná ako reakčná. Reakciu treba omráčiť prudkým úderom a útokom.

Po skončení diskusie prijaté boli Predsedníctvom tieto uznesenia:

1./ Sekretariát ÚV(ústredného výboru) zariadi, aby v najbližšom čase zvolané bolo vedenie NF, ktoré zaujme jasné stanovisko v otázke zneužívania náboženskej slobody fašistickým kat.(olíckym) klérom k nedovoleným pol.(itickým) prejavom a akciám a vydá o tom vyhlásenie, podpísané oboma pol.(itickými) stranami, resp. komunistické alebo iný oficiálny dokument.

2./ S.(údruh) Šmidke sa postará, aby na najbližšom zasadaní SNR – prípadne v súvislosti s diskusiou o návrhu nariadenia, týkajúceho sa zoštátnenia internátov – vystúpili naši delegáti so správami o akciách katolíckeho kléru v ich oblastiach, a aby v tejto veci interpelovali Povereníka pre vnútro, na čo s.(údruh) Husák prednesie materiál proti kat.(olíckemu) kléru, zaistený pri domových prehliadkach.

3./ S.(údruh) Husák zariadi, aby boli urobené policajné opatrenia proti kňazom, ďalej aby boli rozpustené vedľajšie katolícke spolky, ktoré pracujú na spolkovom základe a ktoré sa politicky kompromitovali /ZKM, Združenie katolíckych mužov, hospodárske inštitúcie ako je Charita a Ústredná charita atď./ Majetok rozpusteného ZKM prípadne ZSM.

4./ Strana vyvolá zospodu veľkú kampaň na parceláciu cirkevných veľkostatkov v tlači rozvinie kampaň za druhú časť pozemkovej reformy, včítane cirkevných veľkostatkov. Zariadi sekretariát ÚV(ústredný výbor).

S.(údruh) Šmidke zariadi, aby Predsedníctvo SNR prišlo urýchlene k príprave nariadenia o druhej časti poz.(emkovej) reformy.

5./ S.(údruhovia) Novomeský a Husák zariaďa, aby v najbližšom čase vydávaný bol katolícky týždenník, ktorý by bol výlučne v pokrokových katolíckych rukách.

6./ Tí istí súdruhovia sa postarajú, aby všetci pokrokoví katolíci zoskupili sa okolo Slovenského kat.(olíckeho) výboru, ktorý vyvinie zvýšenú činnosť. Spolok sv.(ätého) Vojtecha dostane sa do pokrokových kat. rúk a zaktivizuje tiež svoju činnosť.

7./ S.(údruh) Novomeský zariadi, aby v rámci nariadenia o preverovaní zamestnancov prevedené bolo aj preverenie personálu seminárií, kolégií, ďalej vysokoškolákov a kňazov. Tým kňazom, ktorí preverení nebudú, odejme sa kongrua.

8./ S.(údruh) Novomeský vezme si na starosť, že školy budú bez výnimky laicizované /rehoľné, rádové a iné školy budú tiež zrušené, resp. poštátnené/.

9./ Pov.(ereníctvo) pre školstvo /s.(údruh) Novomeský/ preskúma, či z dôvodov národného záujmu /neslovenskí kňazi/ a z dôvodov znemožnenia protidemokratickej činnosti nebolo by možné vziať seleziánom hrišťa, telocvične atď.

10./ Pov.(ereníctvo) pre školstvo /s.(údruh) Novomeský/ preskúma, aké opatrenia treba urobiť na semináriách, aby v nich vychovávaní boli kňazi národne a štátne spoľahliví.

11./ Treba jasne formulovať zásadu, že cirkev musí sa obmedziť iba na činnosť čisto náboženskú a že kostol a kazateľnice nesmú byť politicky zneužívané.

Na to s.(údruh) Šmidke zasadanie ukončil.

Dokument č. 16

List arcibiskupa K. Kmeťku z 23. júla 1945 o školskej problematike.

Biskupský úrad v Nitre

Číslo: 778/1945 V Nitre, dňa 23. júla 1945

V súvis s petičnou akciou slovenskej katolíckej verejnosti, aby nariadenie SNR zo dňa 13. mája 1945 Zb. n. SNR o poštátnení školstva na Slovensku nebolo uvedené do života, objavili sa v dennej tlači viaceré články, ktoré podstatu a cieľ tejto akcie nesprávne vystihujú, odvodzujú z nej mylné uzávery, podávajú širokej verejnosti jednostranné informácie a stavajú slovenské katolícke duchovenstvo, najmä najvyšších cirkevných predstaviteľov do nesprávneho svetla. Som plne presvedčený, že zodpovedným vládnym činiteľom ide o pokojné nažívanie všetkých občanov našej vlasti a to najmä teraz, keď treba sústrediť všetky sily na výstavbu ťažko postihnutej krajiny, k čomu katolícke duchovenstvo a veriaci s úprimnou ochotou chcú poskytnúť a vydať všetku svoju príčinnivosť, preto cieľom zamedzenia akýchkoľvek neblahých nedorozumení a v záujme objektívneho informovania, podľa starej zásady "audiatur et altera pars" úctivo prosím v mene biskupského zboru Slovenska uviesť tieto vysvetlenia:

1 Keď dňa 6. septembra 1944 vydala SNR v Banskej Bystrici nariadenie č. 5/1944 Zb. n. SNR, vtedy banskobystrický Ordinarius pozdvihol svoj varovný hlas proti tomuto nariadeniu tak, ako by to bol učinil každý katolícky biskup na jeho mieste, lebo štátny školský monopol protiví sa ústavným zásadám katolíckej Cirkvi.

Zástupcovia Predsedníctva SNR vtedy osobne prehlásili banskobystrickému Ordinariusovi, že školskú reformu v budúcom štáte budú prevádzať v dohode so zodpovednými zástupcami Cirkvi.

2 Napriek tomuto uisteniu NR dňa 16. mája t. r. znovu vydala nariadenie č. 34/1945 Zb. n. SNR „o poštátnení školstva na Slovensku“ a dňa 26. mája t. r. už aj nariadenie č. 47/1945 Sb. n. SNR „o poštátnení majetku pri školách“ bez akéhokoľvek rokovania so zástupcami katolíckej Cirkvi. V mene biskupského zboru Slovenska podal som na Predsedníctvo SNR prosbopis, aby toto odhliadlo od prevádzania tohto nariadenia. Predsedníctvo SNR neuznalo za vhodné po dobu niekoľkých týždňov dať odpoveď na viaceré závažné dôvody, ktorými sa motivuje táto žiadosť. No tým viac píše sa o veciach v novinách, pričom pripisuje sa celej akcii, „že mala sa stať východiskom pre ďalekosiahle plány a akcie politického rázu“; ďalej robia sa prehliadky po biskupských a farských úradoch, habú sa spisy a písacie stroje, čím vytvára sa nepriaznivé, škodlivé a zo strany Cirkvi nikým nežiaduce ovzdušie nedôvery.

3 Opätovne prehlasujem, že petičná akcia biskupského zboru Slovenska a katolíckych veriacich nemala a nemá žiaden politický, protištátny alebo rozvratný cieľ. Ohotne dávam súhlas k tomu, aby sa uvrejnulo v celom rozsahu memorandum biskupského zboru o školskej

³ Dokument je publikovaný aj v práci Vnuk, F.: Dokumenty o postavení katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. Martin 1998, s. 7 – 10.